

плюс», 2017 – 296 с.

2. Ромин А.В. Механізми державного управління вищими навчальними закладами у сфері ДСНС України. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2013. – 200 с.

3. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : монографія / В. М. Огаренко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 328 с.

4. Луговий В. І. Управління освітою / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

5. Рубинштейн С. Основы общей психологи : в 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – 293 с.

References:

1. Poltorak, S., Dombrovska, S. and Pevtsov, G. *Reforming Higher Military Education*. Kharkiv: NUCZU, 2017. Print.

2. Romin, A.V. *Mechanisms of the state administration of higher educational institutions in the shpere of the SSES of Ukraine*. Kharkiv: TOV Oberig, 2013. Print.

3. Ogarenko, V.M. *State regulation of the activities of higher educational institutions in the market of educational services*. Kyiv: NADU, 2005. Print.

4. Lugovy, V.I. *Education Management*. Kyiv: NADU, 1997. Print.

5. Rubinstein, S. *Fundamentals of general psychologists*. Moscow: Pedagogika, 1989. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1492095

УДК 351/354:37(477)

Полякова О. С., к.ю.н., НУО України ім. І. Черняхівського, м. Київ

Polyakova O., PhD in Law, Leading researcher of the scientific Department of the Scientific Center of problems of the prevention of corruption in the security and defence of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

ОЦІНКА СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВОВОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ

ASSESSMENT OF THE STATE AND PROBLEMS OF THE DEVELOP- MENT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN LEGAL EDUCATION IN UKRAINE: THE RESULTS OF AN EXPERT SURVEY

У статті в узагальненому виді представлені результати опитування експертів, переважно зі Сходу України, про стан та проблеми розвитку публічного управління правовою освітою населення. Виявлено основні тенденції у відповідях респондентів щодо їх уявлень та рівня інформованості про правову освіту.

Ключові слова: *публічне управління, правова освіта, рівень правових знань, рівень інформованості, емпіричний метод дослідження, експертне опитування.*

The article summarizes the results of a survey of experts, mainly from the East of Ukraine, on the state and problems of the development of public administration in legal education of the population. The main tendencies in the respondents' responses concerning their understanding of law and level of awareness about the legal education are revealed.

Keywords: *public administration, legal education, level of legal knowledge, level of awareness, empirical method of research, expert survey.*

Постановка проблеми. Протягом усієї своєї незалежності Україна намагається впоратися з численними викликами у сфері прав людини та побудувати справжню правову державу. Для цього в країні ратифіковано низку міжнародних актів, прийнято відповідне законодавство та програмні документи, утворено національний інституціональний дизайн в сфері прав людини тощо. В Україні розроблено та здійснюється комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття населенням обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [3]. На державному рівні організовано навчання правам людини, що відбувається в рамках формальної освіти. Втім, правова культура українців характеризується дефіцитом правових знань, невмінням використовувати норми права, що призводить до частих проявів неправомірної поведінки та діяльності, негативною оцінкою політичних і правових інститутів.

Слід зазначити, що успішність будь-якого процесу, особливо процесу перетворення, покращення, залежить від адекватного розуміння насамперед суспільства, реалій громадської думки і має ґрунтуватися на неупередженому об'єктивному дослідженні [4, с. 9]. Відтак, у цій публікації представлені дані експертного опитування, присвяченого висвітленню рівня сприйняття та розуміння правовоосвітньої проблематики в українському суспільстві, здійснено їх аналіз та узагальнення. Необхідність такого дослідження була обумовлена відсутністю ґрунтового і системного вивчення громадської думки щодо стану і проблем розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні в Україні представлена достатня кількість соціологічних досліджень, присвячених вивченню функціонування та розвитку вітчизняної освіти як найважливішого елементу

соціальної сфери, що забезпечує економічне зростання та соціальну стабільність в державі. Найбільший інтерес викликають дослідження, в яких вивчається думка різних груп населення (здобувачів освіти, педагогічного й науково-педагогічного складу, батьків, науковців, керівників навчальних закладів та керівників управління освіти різних рівнів).

Існують декілька тематичних досліджень у сфері прав людини, зокрема, присвячених свободі слова, дискримінації, незаконному насильству з боку міліції та ін. Загальнонаціональне дослідження про права людини в Україні було проведено лише в 2016 р. [4]. Воно стало першим в Україні і доволі унікальним за своїм охопленням та методологією. Було опитано 2002 респонденти шляхом особистого інтерв'ю за квотною загальнонаціональною вибіркою. Однак, на жаль, проблеми правової освіти, як і проблеми управління цією сферою не викликають інтерес у вітчизняних дослідників.

Постановка завдання. Мета статті полягає у представленні результатів експертного опитування щодо оцінки стану і проблем розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні, отриманих шляхом збору, аналізу й узагальнення інформації. Завданнями дослідження є: виявлення основних тенденцій у відповідях респондентів щодо їх уявлень і рівня інформованості про правову освіту; визначення основних проблем і прогалин між розумінням правової освіти професійними спільнотами зі Сходу України та реальним станом здійснення публічного управління цією сферою.

Виклад основного матеріалу. В Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України було проведено експертне опитування «Розвиток публічного управління правовою освітою населення в Україні: експертна оцінка». В якості експертів виступили слухачі факультету публічного управління та адміністрування. Опитування проводилося у грудні 2017 р. шляхом анкетування. Методологічний дизайн анкети складався з таких змістових блоків: соціально-демографічна характеристика респондентів (6 запитань); уявлення про правову освіту (7 запитань); рівень інформованості про правову освіту (17 запитань); рівень обізнаності громадян зі змістом реформ (5 запитань). Аналіз останнього блоку запитань буде висвітлено в наступній публікації. Всього в анкеті було 35 запитань. Метою дослідження було з'ясувати стан, проблеми та перспективи розвитку публічного управління правовою освітою населення в Україні.

Участь у дослідженні взяли 118 осіб, які представляють переважно Схід (Харківську (81 особа), Полтавську (13 осіб), Луганську (11 осіб), Сумську (7 осіб), Донецьку (4 особи) області) та частково Центр України – 2 особи з Київської області. Всі респонденти мають вищу освіту, крім того, 2 особи мають наукову ступінь – кандидат наук. Соціально-демографічні дані про респондентів представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Соціально-демографічна характеристика респондентів, 2017 р.

Рід діяльності	Кількість осіб	Стать	Кількість осіб
державний службовець	65	чоловіча	25
співробітник органів місцевого самоврядування	34	жіноча	93
співробітник науково-освітньої установи	2	Вікова група	
співробітник комерційної організації	7	20-29 років	36
представник некомерційної організації	3	30-39 років	48
представник політичної партії	2	40-49 років	26
представник недержавної організації	2	50-59 років	8
фізична особа	1	Освітній рівень	
інше	2	вища освіта	118

Розподіл респондентів за віком показує, що найбільше з них – 71,2 % мають 20-39 років, 22,0 % – 40-49 років і лише невелика частка респондентів старше 50 років (6,8 %). За статтю розподіл респондентів є нерівномірним: 78,8 % – це жінки; 21,2 % – чоловіки. Така гендерна диспропорція пов'язана із умовами прийому на факультет публічного управління та адміністрування. Так, відповідно до умов, на навчання приймаються особи, які перебувають на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування та обіймають посади державної служби, що належать до 1-5 групи оплати праці або віднесені до першої – четвертої категорії посад в органах місцевого самоврядування. А на цих посадах працюють переважно жінки, тому і в експертному опитуванні більшу частину склали саме жінки.

Оскільки цільовою групою були слухачі факультету публічного управління та адміністрування, то цілком логічно, що переважна більшість респондентів (83,8 %) є державними службовцями і співробітниками органів місцевого самоврядування. Це самі ті особи, які повинні мати достатній рівень правової свідомості, що виступає неминучим супутником права. Водночас представники експертної групи мають не тільки самі дотримуватися правових норм і мати високий рівень правової підготовки, вони також зобов'язані забезпечити поступальний розвиток правової держави [2, с. 73].

Отже, спочатку проаналізуємо відповіді респондентів щодо їх уявлень про правову освіту. Насамперед хотілось би зазначити, що сьогодні немає чіткості в трактуванні поняття «правова освіта», існує певна розмитість його змісту та складових. У попередній публікації [1] нами вже наголошувалось, що в українському суспільстві викликають дискусії як різноманітність науково-методологічних підходів до розуміння змісту правової освіти, що існує серед науковців і практиків, так і існування значної кількості споріднених дефініцій, які так чи інакше стосуються правової освіти. Така невизначеність повністю підтверджується результатами опитування

респондентів щодо їх уявлення про правову освіту (рис. 1).

Респондентам було запропоновано систематизований перелік визначень поняття «правова освіта», які надаються в спеціальних і наукових джерелах. Потрібно було зазначити всі можливі варіанти відповідей. Більшість респондентів, згідно із відповідями, правову освіту визначають як процес поширення (засвоєння) правових знань (62,7 %) та як вид (форма) правового виховання (44,9 %). Причому слід зазначити, що правові знання здобуваються в процесі навчання, що здійснюється насамперед в закладах освіти шляхом викладання дисциплін правового спрямування. Процес навчання завжди супроводжується процесом виховання. Правове навчання і правове виховання здійснюється на основі затверджених на центральному рівні програм, рекомендацій, методичних вказівок, а, отже, це два процеси, які не можуть бути відокремлені один від одного.

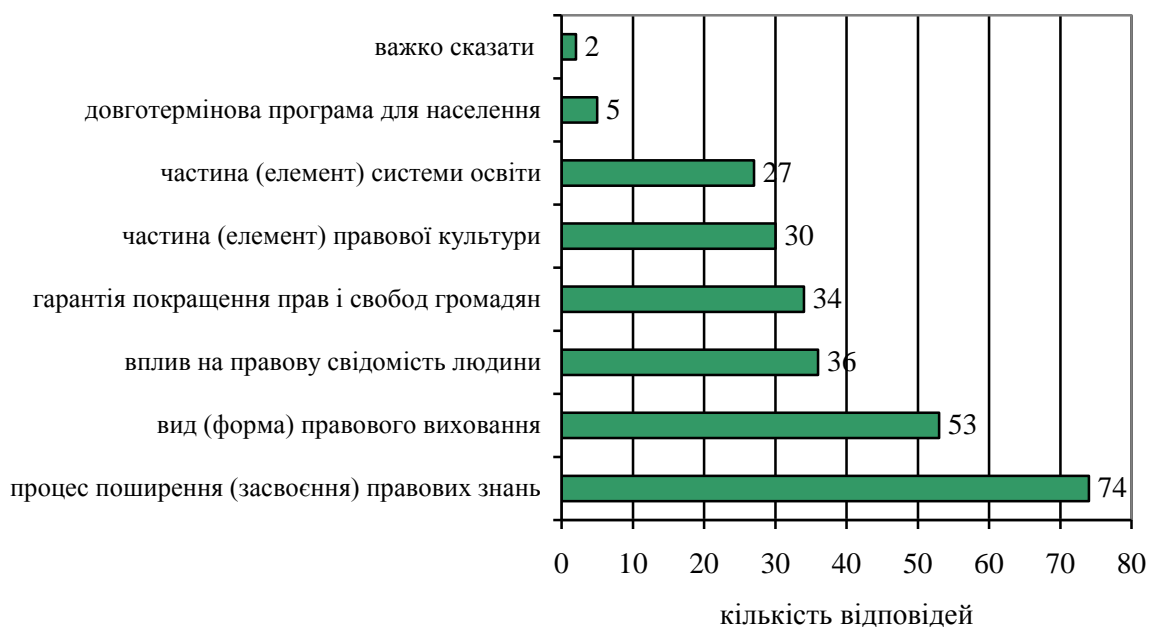

Рис. 1. Відповіді респондентів на запитання «На Вашу думку, правова освіта – це ...»

Практично однакові результати щодо уявлення про правову освіту показали респонденти, коли визначили її як: вплив на правову свідомість людини (30,5 %); гарантію покращення прав і свобод громадян (28,8 %), частину (елемент) правової культури (25,4 %); частину (елемент) системи освіти (22,9 %). Стосовно останнього визначення – думка респондентів не співпадає з думкою авторів Національної програми правової освіти населення (далі – Програма), які розглядають правову освіту саме як складову частину системи освіти [3]. Скоріше, респонденти розуміють, що набуття правових знань здійснюється у різному віці різними шляхами, поміж іншого і за

допомогою навчання в системі освіти. Відтак, визначення поняття правової освіти, що надається в програмному документі, є занадто вузьким та не задовольняє потреби громадян в одержанні необхідних правових знань, правової інформації. До того ж, респонденти не вважають, що правова освіта є довготерміновою програмою для населення (4,2 %), що скоріше свідчить про їх необізнаність про функціонування Програми, затвердженої ще у 2001 р., або про її безрезультатність.

Невизначеною є думка респондентів стосовно споріднених дефініцій, таких як «правова освіта», «правова культура», «правове виховання» та «правова свідомість». Зокрема, 42 особи вважають, що це тотожні поняття, 58 – що це різні поняття та 14 осіб взагалі не можуть відповісти на це питання. Водночас, на прохання розподілити ці дефініції за першочерговістю – від найважливішого до найменш важливого (рис. 2), респонденти на перше місце ставлять саме правову освіту (36,4 %), а на останнє – правову культуру (14,4 %). Причому правову свідомість і правове виховання респонденти також вважають одними із важливих дефініцій.

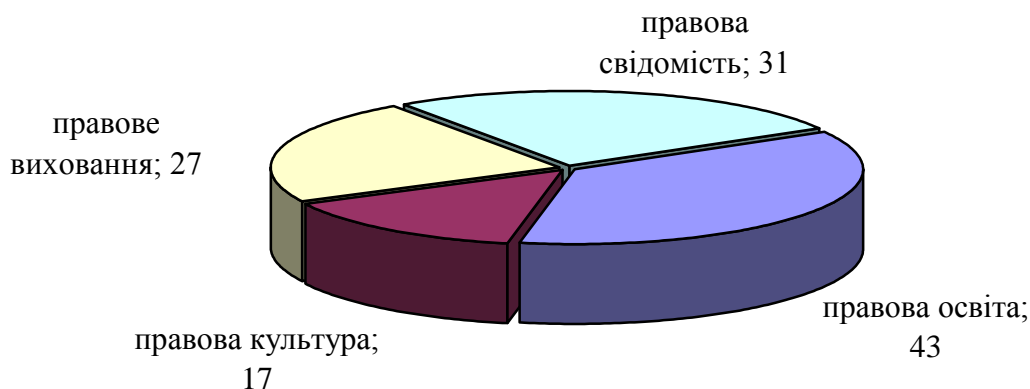

Рис. 2. Розподіл респондентами визначених понять за їх першочерговістю

На думку респондентів, головною метою правової освіти має бути насамперед: підвищення загального рівня правової культури, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права (59 осіб); формування високого рівня правової культури та правової свідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства (50 осіб); набуття громадянами знань про свої права, свободи, обов'язки (40 осіб) тощо. На жаль, найменш важливою респонденти вважають таку мету правової освіти, як оволодіння членами суспільства за допомогою досвідчених юристів правовими знаннями, навичками, вміннями застосовувати норми права (14 осіб). Дійсно, це так, оскільки на практиці, громадяни звертаються за допомогою до кваліфікованого юриста лише у крайньому випадку, навіть для того, щоб

отримати необхідні правові знання з проблематики, яка є зараз для них надзвичайно значущою. Найбільше знань з правової освіти, на думку респондентів, потребують державні службовці, а найменше – журналісти, які висвітлюють правову тематику (рис. 3).

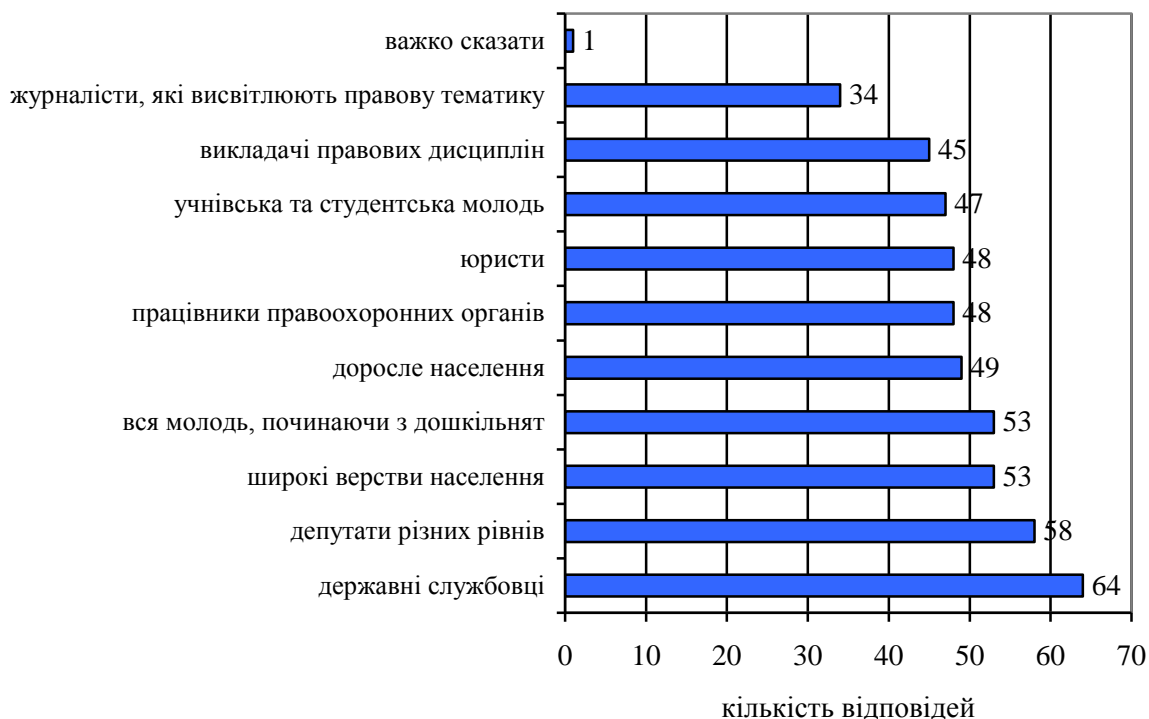

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які верстви населення потребують знань з правової освіти?»

Респондентам було запропоновано визначити нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини у правовій освіті. Як і передбачалося, 83,9 % респондентів визначили Конституцію України базовим законодавчим документом. На друге місце респонденти поставили програмні документи (47,5 %) і концепції (44,1 %) з розвитку правової освіти населення, далі – законодавчі акти у сфері освіти (36,4 %) та нормативні документи міністерств (рівнозначними респонденти визначили нормативні акти Міністерства освіти і науки України (34,7 %) та Міністерства юстиції України (33,9 %); найменш впливовими виявилися для респондентів нормативні акти Міністерства культури України (8,5 %)).

Розглядаючи правову освіту як систему, респонденти вважають, що вона має бути представлена в першу чергу як комплекс державних та інших заходів, а також як система правових знань, умінь, навичок та мережа установ, закладів різного типу та рівнів (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Якщо розглядати правову освіту як систему, то яким чином вона має бути представлена?»

Складові системи	Кількість відповідей
Комплекс державних та інших заходів	72
Система правових знань, умінь і навичок	57
Мережа установ, закладів різного типу та рівня	40
Система громадських правозахисних організацій	32
Мережа закладів освіти	28
Система органів державної виконавчої влади	15
Система органів місцевого самоврядування	13
Мережа бібліотек	10
Мережа закладів культури	6
Інше	2
Мережа підприємств	1

Що стосується рівня інформованості про правову освіту. Спочатку розглянемо, чи знають респонденти про свої права та чи готові захищати їх. Саме цьому мають навчати в закладах освіти. Так, більшість респондентів знають про свої права – 78 осіб, 4 особи – не знають і 36 осіб не змогли відповісти на це запитання. При цьому 60 респондентів зазначили, що їх права порушувалися, 44 особам важко відповісти на це запитання і лише 14 осіб твердо визначилися, що їх права не порушувалися. Такі відповіді повністю підтверджують результати проведеного загальнонаціонального дослідження про сприйняття та розуміння проблематики прав людини в українському суспільстві, що проводилося у жовтні – листопаді 2016 р. Тоді були виявлені низькі оцінки дотримання прав людини, що ймовірно пов'язані з негативним особистим досвідом респондентів. «Адже близько половини з них тим чи іншим чином стикалися із ситуаціями порушення власних прав або прав близьких людей. Зокрема, близько 8 % відзначили, що потрапляють у такі ситуації постійно, ще 24 % вказали, що таке трапляється іноді, і ще близько 15 % мали епізодичний досвід порушення своїх прав» [4, с. 55].

Серед прав, що найчастіше порушуються, респонденти вказали на соціальні, однак також відмітили й такі: особисті права і свободи людини, екологічні, економічні, політичні та громадянські права. Найменш порушуються, на думку респондентів, культурні права (рис. 4).

Більшість респондентів (64,4 %) готові захищати свої права у разі їх порушення. Причому 46,6 % зазначили, що вони мають такий досвід і змогли відстояти свої права зручними для них способами. Зокрема, 33,9 % респондентів звернулися до тих, хто їх порушив; 24,6 % – до правоохоронних органів; 20,3 % – до фахівців. Дуже мала кількість респондентів зверталися за допомогою до правозахисних організацій, до ЗМІ, до неурядових організацій, які надають безкоштовну правову допомогу. І лише 4,2 % взагалі не вірять, що можна захистити свої права.

Рис. 4. Відповіді респондентів на запитання «Які права порушуються найчастіше?»

Зауважимо, що в національній системі освіти всі громадяни мали змогу одержати знання про право та державу. Проте, значна кількість опитаних громадян визнали свій рівень правової освіти не достатнім (43,2 % вважають його не достатнім, 23,7 % – не змогли визначитися), при цьому 85,6 % респондентів відмітили, що вони мали можливість отримувати правові знання в рамках навчальної програми в школі та в рамках освітнього процесу в навчальних закладах професійної освіти. Більшість із них вивчали курс із правознавства (67,8 %) та «Основи держави та права» (42,4 %). Дуже мала частка респондентів знайома із такими новими навчальними курсами, як «Громадянська освіта», «Освіта з прав людини» та «Освіта для громадянського суспільства». В цілому, респонденти не бачать, що в Україні достатньо приділяється уваги розвитку системи освіти. Впевнені в зусиллях держави у цьому напрямку лише 11,0 % респондентів. Наведене дає підстави для твердження, що програми навчальних курсів, що викладаються в системі освіти є неефективними, оскільки громадяни, які опанували програмний матеріал, визнають, що вони не мають достатнього рівня правових знань та вмінь, необхідних їм для життя.

Що стосується найбільш ефективних каналів поширення правової інформації, то респонденти безперечно перевагу надають Інтернет-ресурсам (69,5 %), спілкуванню із професіоналами (64,4 %) та телебаченню (44,9 %). Найменш ефективними каналами в сучасному суспільстві громадяни вважають періодичну і неперіодичну продукцію.

Хотілось би відмітити, що практично всі респонденти (98,3 %) виявили

бажання підвищити свій рівень правової освіти переважно шляхом їх участі у відповідних тренінгах, семінарах, конференціях (72,9 %) та співбесіди з професіоналами (50,0 %). Також одним із можливих способів підвищення свого рівня правових знань громадяни визначають самоосвіту.

Висновки. Підсумовуючи можна зазначити, що представлене дослідження та його аналіз не претендує на вичерпаність, але вважаємо за необхідне підкреслити певні закономірності та окремі важливі, з нашої точки зору, висновки. Так, на думку респондентів: правові знання здобуваються в процесі навчання, що супроводжується процесом виховання; правова освіта є основою для правового виховання, правосвідомості та правової культури; головною метою правової освіти є підвищення загального рівня правової культури, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права; як система правова освіта має бути представлена в державі насамперед як комплекс державних та інших заходів.

На жаль, респонденти не можуть визначити, який центральний орган виконавчої влади відповідальний за виконання Національної програми розвитку правової освіти населення в Україні, взагалі вважають її неефективною. Також не ефективними вважають і навчальні програми з правових дисциплін, а це означає, що вони потребують суттєвих змін, мають будуватися на сучасних тенденціях у сфері права, мати такий масив правової інформації, який може слугувати основою, дороговказом для подальшого активного життя громадянина. Водночас, потребує вдосконалення й сама система освіти, яка має бути більш ефективною та результативною.

Список використаних джерел:

1. Бульба В. Г. Визначення сутності поняття «публічне управління правовою освітою» як основа поняття в правоосвітній галузі України [Електронний ресурс] / В. Г. Бульба, О. С. Полякова // Державне будівництво : електр. наук. фах. видання – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. – № 1. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/2/02.pdf>.

2. Полякова О. С. Теоретико-емпіричний аспект дослідження формування рівня правової свідомості громадян: попередній аналіз / О. С. Полякова // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. – Вип. 1 (52). – С. 72-77.

3. Про Національну програму правової освіти населення [Електронний ресурс] : указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.

4. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін.] ; під заг. ред. Т. Печончик. – К., 2017. – 308 с.

References:

1. Bul'ba V. G. and Poljakova O. S. "Viznachennja sutnosti ponjattja «publichne upravlinnja pravovoju osvitoju» jak osnova ponjattja v pravoosvitnij galuzi Ukraïni." *Derzhavne budivnictvo* 1 (2016). Web. 12 Oct. 2018. <<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/2/02.pdf>>.

2. Poljakova O. S. "Teoretiko-empirichnij aspekt doslidzhennja formuvannja rivnja pravovoj svidomosti gromadjan: poperednij analiz." *Teorija ta praktika derzhavnogo upravlinnja* 1 (52) (2016): 72-77. Print.

3. Ukraine. *President of Ukraine*. Pro Nacional'nu programu pravovoї osviti naselennja. Web. 12 Oct. 2018. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>>.

4. Bekeshkina, I., Pechonchik, T. and Javors'kij V. *Shcho ukrajnci znajut' i dumajut' pro prava ljudini: zagal'nonacional'ne doslidzhennja*. Kyiv, 2017. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1492103

УДК 351.82 : 332.012

Tarasov S. S., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Tarasov S., PhD student of the Training Research and Production Center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

EFFECTIVE MECHANISM OF A NEW STATE HUMAN RESOURCES POLICY IMPLEMENTATION

В статті представлено аналіз особливостей механізму формування кадрової політики регіону на основі цього ефективного використання наявного кадрового потенціалу та новітні кадрові технології як ефективний механізм забезпечення реалізації нової державної кадрової політики. Адже сучасний стан розвитку регіонів, а також держави у цілому, стикається з серйозними проблемами, що гальмують розвиток, серед яких: гострий дефіцит фінансових ресурсів; недостатня розробленість механізмів державного регулювання інноваційної активності та специфіки реалізації інноваційного розвитку в регіонах та формування сучасної державної кадрової політики.

Ключові слова: механізми формування кадрової політики, державне регулювання, інноваційна кадрова політика.

The article presents the analysis of the peculiarities of the mechanism of the human resources policy formation in the region and on this basis the effective use of the available human resources potential and the latest human resources technology as an effective mechanism for ensuring the new state human resources policy implementation. The current condition of the regions development, as well as of the state as a whole, faces some serious problems which hinder the development, namely: acute shortage of the financial resources; insufficient development of the mechanisms of public regulation of the innovative activity and specificity of the innovation development implementation in the